

[https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-34\(63\)-33-48](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-34(63)-33-48)

УДК: 37.018

Боброва Лариса Григорівна,

кандидат психологічних наук,

старший науковий співробітник відділу психології спілкування

Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Київ, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-3294-9216>

bobrovalarisa284@gmail.com

БАТЬКІВСЬКА УЧАСТЬ ЯК ЧИННИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. Статтю присвячено аналізу батьківської участі як важливого чинника демократизації освітнього середовища в контексті сучасних реформ в Україні. Підкреслюється, що активне залучення батьків до освітнього процесу сприяє формуванню довіри, відкритості, взаємоповаги та спільної відповідальності між школою, сім'єю й громадою. Теоретичні підходи до аналізу проблеми ґрунтуються на ідеях партнерства та громадянської участі, які дозволяють розглядати школу як відкриту систему взаємодії. У статті представлено результати емпіричного дослідження, проведеного з використанням авторської онлайн-анкети, які демонструють позитивні кореляції між рівнем інформованості батьків, відкритістю школи до діалогу, довірою та якістю взаємодії. Показано, що змістовна та відповідальна участь батьків у прийнятті рішень, плануванні й оцінюванні освітніх процесів є важливою умовою розвитку демократичної культури школи. Водночас виявлено недостатній рівень волонтерської активності, що вказує на потребу у створенні сприятливих умов для розширення громадянської участі у шкільному середовищі. Актуальність дослідження визначається потребою переосмислення ролі батьків як активних суб'єктів освітнього процесу, здатних впливати на його якість і спрямованість. Демократизація освіти розглядається як формування взаєморозуміння, поваги до прав усіх учасників і готовності до спільного прийняття рішень. Нормативно-правову основу участі батьків становлять положення Закону України «Про освіту» та Концепції Нової української школи, які наголошують на важливості взаємодії школи, родини та громади у створенні відкритого, інклюзивного й справедливого освітнього простору.

Ключові слова: демократизація освіти; батьківська участь; освітнє середовище; партнерство сім'ї і школи; культура діалогу; взаєморозуміння; громадянська активність.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Швидкий розвиток соціальних процесів і структурні трансформації останніх десятиліть – інформаційна революція, гуманізація суспільних відносин, активізація міжкультурної комунікації та глобалізаційні впливи – істотно змінили основи соціальних систем і спричинили глибокі перетворення в організації та змісті суспільного життя.

Освіта як базовий соціальний інститут стала одним із головних середовищ, у якому ці процеси проявляються найвиразніше. Водночас війна, що триває в Україні, посилила ці тенденції, поставивши перед суспільством безпрецедентні виклики у сферах безпеки, гуманності та солідарності. Вона не лише актуалізувала потребу переосмислення ролі освіти, а й виявила її демократичний потенціал як простору взаємопідтримки, партнерства та передання цінностей, що зміцнюють життєстійкість суспільства. У таких умовах освіта сприяє формуванню нової архітекτονіки соціальних відносин, виступає чинником суспільної консолідації і стимулює пошуки нових підходів до демократизації освітньої системи.

Демократія є не лише політичною системою, а передусім способом соціального буття, що передбачає активне залучення людини до спільного життя, комунікації та обміну досвідом (P. Carr, & D. Zyngier, 2012) [11]. В умовах постійної мінливості світу саме освіта набуває ключового значення у становленні глобального громадянського суспільства та формуванні особистості як цілісного, автономного й відповідального суб'єкта, здатного мислити трансверсально та приймати морально виважені рішення в складних соціальних ситуаціях (Л. Горбунова, 2017) [3].

Одним із провідних контекстів розуміння демократизації освіти є утвердження партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу – учнями, педагогами, батьками, громадою, – а також забезпечення рівності громадян у праві на якісну освіту, відкритість і доступність освітніх можливостей, побудова змісту навчання на основі загальнолюдських цінностей і демократичних принципів.

Як зазначає Ю. Вагід (Y. Waghid, 2014) [19], «демократична освіта – це освітній ідеал, у якому демократія є водночас і метою, і методом навчання. Вона впроваджує демократичні цінності в освітній процес, спирається на самовизначення особистості в суспільстві рівних і ґрунтується на таких

засадах, як справедливість, повага та довіра». Ці цінності становлять основу демократичної культури освітнього середовища, у якому взаємодія всіх його учасників ґрунтується на діалозі, взаємоповазі та спільній відповідальності. У цьому контексті батьківська участь постає не лише показником, а й одним із ключових чинників демократизації освітнього середовища. Вона виявляється не тільки у підтримці навчальних досягнень дитини, а й у розширенні простору громадянської активності, формуванні культури співуправління, розвитку соціального капіталу та довіри між усіма учасниками освітнього процесу. Співпраця батьків і школи на засадах партнерства сприяє утвердженню принципів відкритості, прозорості та гуманізації освітнього простору, перетворюючи його на середовище взаємного навчання й зростання.

Отже, освіта постає не лише як середовище передання знань, а й як простір демократичного досвіду, у якому батьки, учителі й діти беруть участь у спільному житті школи й громади, навчаються діалогу, взаємоповазі та відповідальності – фундаментальних складників демократичної культури й громадянського суспільства.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Проблематика батьківської участі в освітньому процесі є однією з ключових у дослідженнях демократизації шкільного середовища. У наукових підходах простежуються кілька напрямів аналізу: моделі участі, емпіричні ефекти для навчальних досягнень та соціалізації учнів, а також ширший контекст розвитку демократичних практик у школі. Однією з найбільш впливових є модель батьківської участі Дж. Епштейн (J. Epstein, 2001) [12], яка охоплює виховання, комунікацію, волонтерство, підтримку навчання вдома, участь у прийнятті рішень та співпрацю з громадою. Інший концептуальний підхід – модель Гувер-Демпсі та Сендлера (К. Hoover-Dempsey, & Н. Sandler, 1997) [15], що пояснює, чому і як батьки залучаються до шкільного життя, виділяючи мотиваційні чинники та наявні ресурси родини.

Вітчизняні дослідження показують, що батьки здебільшого беруть активну участь у домашній освіті дітей, тоді як їхня залученість до життя школи як інституції залишається обмеженою (Л. Боброва, 2024) [2]. Водночас результати сучасних наукових праць засвідчують, що рівень поінформованості батьків, орієнтація на потреби дитини, якісна комунікація зі школою та позитивне ставлення до освітніх реформ тісно пов'язані з вищими показниками когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів взаєморозуміння у системі «батьки – діти» (Л. Боброва, 2025) [1]. Емпіричні дані підтверджують стійкий позитивний вплив батьківської участі

на академічні результати учнів і розвиток освітнього середовища. Міжнародні та національні дослідження свідчать, що активне залучення батьків сприяє не лише підвищенню успішності, а й формуванню партнерських відносин між школою, сім'єю та громадою (OECD, 2017) [16]. При цьому визначальним чинником є не кількість, а якість взаємодії, що передбачає участь у спільному житті освітньої спільноти.

У ширшому соціальному контексті батьківська участь розглядається як механізм розвитку культури громадянської активності. Залучення батьків до життя школи сприяє формуванню принципів спільного врядування, створює умови для активної участі у шкільній спільноті та підтримує соціальний капітал місцевих громад (Sugawara, Hermoso, Delale, Hoffman, & Lupšić, 2012) [17].

У національному освітньому просторі проблематика батьківської участі досліджується у зв'язку з упровадженням концепції Нової української школи. За матеріалами програми «Демократична школа» (Європейський центр імені Вергеланда, 2017) [8], демократизація освіти розглядається як розвиток партнерства між педагогами, учнями та батьками, що ґрунтується на принципах відкритості та поваги до прав людини. Українські дослідники свідчать, що залучення батьків до формування правил та організації спільних заходів сприяє зміцненню співпраці та підвищенню рівня взаєморозуміння в освітньому середовищі (Л. Ковальчук, 2020) [4].

Попри численні позитивні ефекти, науковці також звертають увагу на потенційні ризики батьківської участі. Так, деякі з них (С. Smrekar, & L. Cohen-Vogel, 2001) [18] підкреслюють проблему «токенізму», коли участь батьків має формальний характер і фактично не впливає на процес ухвалення рішень у школі.

Вітчизняні дослідники засвідчують, що демократичні перетворення, які відбуваються впродовж останніх десятиліть в Україні, змінюють не лише освітнє середовище на рівні професійної підготовки вчителів, а й комунікацію між усіма учасниками освітнього процесу, зокрема через активну батьківську участь. Водночас результати досліджень свідчать, що учасники освітнього процесу часто не усвідомлюють демократію як цілісну освітню парадигму, яка охоплює всі складові навчання – філософію освіти, освітні інституції, середовище, методи викладання та практику. В українському науковому дискурсі відзначається, що навіть після десятиліть реформ демократія в системі освіти залишається складно досяжним ідеалом. Амбівалентність визначень демократії, редукування її до «вузького» розуміння (зосередження переважно на виборах та інституціях ліберальної демократії, а також на забезпеченні вчителів знаннями й навичками для викладання про

демократію), рудименти радянської системи та недостатня обізнаність щодо інтегративних методів навчання і наскрізних умінь створюють нові виклики та завдання для освітньої спільноти, зокрема щодо розвитку змістовної батьківської участі як ключового чинника демократизації школи (Т. Матусевич, Л. Колесник, 2019) [6].

Отже, аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що батьківська участь є не лише індивідуальним чинником успіху дитини, а й суспільним механізмом демократизації освітнього середовища, сприяючи формуванню партнерства, взаєморозуміння та спільної відповідальності між сім'єю, школою та громадою. Водночас у контексті українських реалій, зокрема освітньої реформи, воєнного стану та постійних соціальних трансформацій, ця проблематика потребує подальшого емпіричного вивчення для з'ясування специфіки ролі батьківської участі як чинника демократизації школи.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті: визначити роль батьківської участі як ключового чинника демократизації освітнього середовища в умовах сучасних освітніх реформ.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: проаналізувати наукові підходи до розуміння взаємодії школи, родини та громади як основи демократизації освітнього процесу; виявити кореляційні зв'язки між показниками інформованості, довіри, відкритості школи до діалогу, формами батьківської участі та оцінкою якості взаємодії між учасниками освітнього процесу; обґрунтувати значення батьківської участі у формуванні партнерського й демократичного освітнього середовища.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Демократичні перетворення в освіті є одним із провідних напрямів сучасних академічних досліджень в Україні. У центрі уваги науковців – утвердження демократичних цінностей у шкільному середовищі, зокрема свободи, відкритості та толерантності, а також упровадження принципів, що забезпечують розвиток критичного мислення, оновлення навчальних методів на засадах партнерства й рівноправного діалогу між усіма учасниками освітнього процесу. Важливою складовою цього процесу є створення умов для самостійного вибору та наявності освітніх альтернатив (Л. Ордіна, 2009; Г. Куц, 2018; І. Постоленко, 2007) [7], [5], [9].

Ключові концепції, на яких ґрунтується наше дослідження, поєднують західні та українські підходи до розуміння демократизації освіти:

- Педагогічний процес розглядається як діалогічне явище, що сприяє духовному збагаченню як учнів, так і вчителів (В. Сухомлинський, 1997) [10].
- Вчитель виступає носієм цінностей, які транслуються в освітнє середовище; його педагогічна позиція – це стійка система ставлень до учнів, батьків і колег, що визначає характер взаємодії.
- Демократизація освіти реалізується у трьох взаємопов'язаних площинах:

соціально-політичний – як орієнтація на демократичний розвиток суспільства та визнання освіти його стратегічним ресурсом;

соціально-педагогічний – через посилення взаємодії школи та громади, залучення батьків і демократизацію управлінських процесів;

педагогічний – через формування партнерських відносин, забезпечення рівного доступу до якісної освіти та побудову навчального змісту на засадах демократичних принципів і загальнолюдських цінностей (І. Постоленко, 2007) [9].

Важливу роль у процесі демократизації освіти відіграє батьківська участь, яка розглядається як континуум практик — від формального залучення (*parental involvement*) до глибокої емоційно-сміслової причетності (*parental engagement*) (J. Goodall, & C. Montgomery, 2014) [14]. Сучасні підходи виокремлюють дві її основні форми: домашню, ініційовану самими батьками, та шкільну, що формується за підтримки педагогічного колективу (K. Hoover-Dempsey et al., 2005) [15]. Модель партнерства між сім'єю, школою та громадою, запропонована Дж. Епштейн (J. Epstein, 2002) [13], описує спільну відповідальність за розвиток дитини та показує важливість участі батьків у створенні демократичного освітнього простору.

В умовах реформування освіти, реалізації концепції Нової української школи, а також у ситуації воєнного стану та соціальної нестабільності, роль батьків набуває нових вимірів. Зростає потреба в інформаційній обізнаності, відкритій комунікації та активній взаємодії зі школою. У цих умовах школа постає як комунікаційна платформа, що об'єднує зусилля педагогів і батьків, сприяючи стійкій підтримці розвитку дитини та забезпеченню психологічної безпеки освітнього процесу.

Отже, дослідження ґрунтується на інтеграції ідей про батьківську участь, партнерство школи й родини, демократичні цінності та принципи демократизації освіти. Такий підхід уможливорює глибший аналіз взаємозв'язків між цими чинниками та їхнього впливу на формування відкритого, довірливого й стійкого освітнього середовища.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Дослідження здійснювалося із використанням авторської онлайн-анкети, спрямованої на вивчення особливостей взаємодії батьків зі школою. Для перевірки взаємозв'язків між досліджуваними показниками застосовано кореляційний аналіз. Основні змінні охоплювали такі аспекти, як довіра до школи, поінформованість, відкритість до діалогу, участь у прийнятті рішень та суб'єктивна оцінка потреби у вдосконаленні шкільних процесів. Обробку даних проведено із використанням статистичних методів, зокрема: описової статистики (середнє значення, стандартне відхилення), кореляційного аналізу за методом Пірсона – для визначення взаємозв'язків між змінними, а також кластерного аналізу – для виявлення типових моделей батьківської участі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Емпіричне дослідження здійснювалося протягом травня-вересня 2023 року. Було опитано 334 особи – батьків учнів 5–6-х класів Камінь-Каширського ліцею Волинської області, Любешівського ліцею Волинської області, Машівського ліцею Волинської області, Кушугумської гімназії «Інтелект» Запорізької області, спеціалізованої середньої школи № 207 м. Києва, середньої школи № 12 м. Києва. З них 97 % жінок, 3 % чоловіків. Повну середню освіту серед них мають – 8,4 % респондентів, середню спеціальну (закінчили коледж, училище, технікум) – 34,1 %, вищу освіту (закінчили інститут, університет, академію) – 57,5 % досліджуваних.

Результати кореляційного аналізу засвідчили наявність низки значущих зв'язків між показниками інформованості, довіри, відкритості школи до діалогу, формами батьківської участі та оцінкою якості взаємодії між учасниками освітнього процесу. Узагальнені показники подано в таблиці.

Таблиця

Результати кореляційного аналізу показників взаємодії батьків зі школою n=334

№ з/п	Аналітичний блок	Показники / зв'язки	Діапазон коефіцієнтів (r)	Інтерпретація результатів
1	2	3	4	5
1	Інформованість та довіра до школи	Якість інформації про діяльність школи; обізнаність щодо освітньої реформи	0,472–0,678	Вищий рівень поінформованості батьків корелює з підвищенням довіри та позитивнішою оцінкою взаємодії зі школою
2	Відкритість школи до діалогу	Відкритість адміністрації та педагогів до співпраці з батьками	0,567–0,746	Активна та прозора комунікація підвищує рівень довіри, сприяє формуванню позитивного іміджу школи

Продовження табл.

1	2	3	4	5
3	Батьківська участь	Зацікавленість у навчанні дитини; участь у шкільних заходах; організація додаткових занять	0,202–0,539	Значущішими для ефективної взаємодії є поінформованість і зацікавленість батьків, ніж їхня формальна присутність у шкільному житті
4	Діалоги та обговорення	Обговорення навчальних програм, успішності та особливостей розвитку дитини	0,30–0,45	Регулярні обговорення підвищують змістовність комунікації, проте лише частково впливають на врегульованість взаємодії
5	Участь у прийнятті рішень	Залучення до планування, вибору освітніх програм, обговорення проблем шкільного середовища	0,146–0,205	Реальне включення батьків у процес ухвалення рішень залишається недостатнім, що свідчить про потребу розвитку партнерських практик
6	Рівні взаємодії	Контакти з учителями; співпраця на рівні шкільної громади	-0,128–0,369	Батьки надають перевагу особистому контакту з учителями, тоді як взаємодія на рівні громади є менш розвиненою
7	Потреба в удосконаленні взаємодії	Оцінка необхідності змін у шкільному середовищі	-0,219–0,294	Відчуття потреби у змінах супроводжується нижчою оцінкою якості поточної взаємодії зі школою
8	Волонтерська участь батьків	Фінансова підтримка школи, допомога в організації заходів, підтримка інших учнів і батьків	0,05–0,25	Виявлено низькі, переважно незначущі зв'язки з іншими показниками, що свідчить про слабку вираженість волонтерської активності у шкільному середовищі

Аналіз отриманих даних засвідчує, що *інформованість батьків* є одним із провідних чинників позитивного сприйняття взаємодії зі школою. Високі коефіцієнти кореляції між якістю інформації про діяльність школи, поінформованістю про освітню реформу та показниками довіри й відкритості свідчать про те, що доступність і зрозумілість інформації формують основу партнерських стосунків між сім'єю та закладом освіти. Показник *відкритості школи до діалогу* демонструє найвищі кореляційні зв'язки, що підтверджує ключову роль комунікаційних практик у забезпеченні довіри. Це означає, що батьки цінують не лише інформаційну прозорість, а й готовність педагогів обговорювати питання навчання та розвитку дітей у двосторонньому форматі. *Батьківська участь* виявилася більш ефективною у формах, пов'язаних із зацікавленістю та усвідомленою взаємодією, ніж у формальних заходах. Слабкі кореляції з участю у шкільних

подіях свідчать, що механічна присутність не підсилює взаєморозуміння, тоді як щира зацікавленість і поінформованість сприяють глибшому контакту. Обговорення навчальних програм і питань щодо особливостей розвитку дитини посилює змістовну складову діалогу, але менше впливає на формальні аспекти врегульованості взаємодії (тобто на встановлення чітких правил, процедур і узгоджених механізмів співпраці між батьками та школою). Це може свідчити про потребу створення більш структурованих форматів обговорень, де думка батьків матиме реальний вплив на рішення. *Участь батьків у прийнятті рішень* поки залишається обмеженою: найсуттєвіший вплив спостерігається лише на рівні планування, тоді як обговорення проблем часто має символічний характер. Така тенденція вказує на потребу розширення реальних можливостей залучення батьків до управлінських процесів у школі. Взаємодія на рівні *учителів і батьків* демонструє стабільно позитивні зв'язки, тоді як контакти на рівні громади мають слабо негативний характер, що може бути наслідком недостатньої координації між освітніми і громадськими ініціативами. Негативні кореляції між оцінкою взаємодії та *потребою в покращенні* свідчать, що чим критичніше батьки оцінюють шкільні процеси, тим нижчими є показники довіри, діалогічності та якості комунікації. Це підкреслює важливість підвищення ефективності комунікацій і послідовності шкільних дій для зміцнення взаєморозуміння між усіма учасниками освітнього процесу. Окремої уваги потребує показник *волонтерської участі*, який охоплював такі дії, як фінансова допомога школі, участь у шкільних заходах, а також підтримка інших учнів і батьків. Усі ці прояви виявили низькі або статистично незначущі зв'язки з іншими показниками (довірою, поінформованістю, діалогічністю). Отримані результати свідчать, що волонтерство серед батьків наразі проявляється радше як поодинокі тенденція, ніж як усталений компонент освітньої взаємодії, і через свою епізодичність не справляє помітного впливу на її сприйняття. Водночас це вказує на слабку вираженість волонтерської активності серед батьків, попри її важливу роль у процесах демократизації шкільного життя. Волонтерство, як форма громадянської участі, сприяє формуванню почуття спільності й партнерства в освітньому середовищі та може стати чинником глибшого взаєморозуміння між школою, учнями та їхніми родинami.

Загалом отримані дані підтверджують, що батьківська участь у шкільному житті має складну та багатовимірну структуру, у якій поєднуються довіра, поінформованість, готовність до діалогу та участі в ухваленні рішень. Ці чинники формують основу конструктивної взаємодії між родиною та школою й визначають рівень взаєморозуміння між ними.

Водночас низькі показники волонтерської активності свідчать про недостатню інтеграцію громадянських форм участі у практику освітньої співпраці. Отримані результати підкреслюють важливість розвитку партнерських відносин, відкритого діалогу та залучення батьків до реального впливу на шкільні процеси як умови демократизації освіти.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

Результати дослідження засвідчили, що батьківська участь у шкільному житті дитини є важливим чинником формування довіри та ефективної взаємодії між сім'єю і школою. Отримані дані показали, що поінформованість батьків про діяльність школи та освітні зміни, а також відкритість школи до діалогу мають найбільш виражений позитивний вплив на якість комунікації й оцінку співпраці. Формальна участь у шкільних заходах чи додаткових активностях має слабший зв'язок із якістю взаємодії, що підкреслює важливість не стільки присутності, скільки залученості й обізнаності батьків.

Окрему увагу заслуговує волонтерська діяльність, яка хоча й мала низькі або незначущі кореляції з іншими показниками, є потенційно значущою для розвитку демократичного партнерства в освітньому середовищі. Поширення волонтерства серед батьків може стати підґрунтям для більш стійкого взаєморозуміння та співучасті у шкільному житті.

Узагальнення результатів дає підстави стверджувати, що розвиток культури відкритості, підтримка діалогу між школою та батьками, а також створення можливостей для змістовної участі родин у прийнятті освітніх рішень сприяють підвищенню довіри, відповідальності й партнерських стосунків у шкільному середовищі.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому аналізі соціально-культурних та економічних чинників, що впливають на рівень участі батьків у житті школи; вивченні ролі волонтерства як форми громадянської активності у зміцненні партнерства між школою та сім'єю; а також у розробленні практичних рекомендацій для педагогів і психологів щодо формування культури співучасті та взаєморозуміння в освітніх спільнотах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] Л. Боброва, «Батьківська участь в освіті дитини як чинник їхнього взаєморозуміння в умовах освітніх змін», *Вісник післядипломної*

- освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки», вип. 33(62), с. 76–91, 2025. [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33\(62\)-76-91](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33(62)-76-91)
- [2] Л. Боброва, «Актуальні форми участі батьків – носіїв громадської думки щодо освіти дітей у системі "сім'я – школа"», *Проблеми політичної психології*, № 15(29), с. 165–177, 2024. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol15-Year2024-152>
- [3] Л. Горбунова, «Трансформативне навчання дорослих: поворот до "цілісного розуміння" людини», *Філософія освіти. Philosophy of Education*, № 1(20), с. 97–127, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66899bc2-8d7e-4c85-95c9-5eaa12172f04/content> Дата звернення: Верес. 05, 2025.
- [4] Л. Ковальчук, «Батьківська участь як чинник партнерства в умовах Нової української школи», *Психологія і суспільство*, № 3(81), с. 58–67, 2020.
- [5] Г. М. Куц, «Демократичні принципи в освітньому процесі: політико-культурний контекст», *Вісник НЮУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, № 2(37), с. 46–56, 2018. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.37.133427>
- [6] Т. Матусевич, Л. Колесник, «Демократія в освіті: ідеальне буття чи педагогічна реальність?», *Філософія освіти. Philosophy of Education*, № 1(24), с. 115–127, 2019. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2019-24-1-115-127>
- [7] Л. Л. Ордіна, «Демократичні цінності як фактор мотиваційного забезпечення культуротворчого середовища ВНЗ», *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, № 3(27), ч. 2, с. 142–146, 2009. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://ela.kpi.ua/items/76eedf4b-8024-4c15-9bc1-7ef6d78e779d> Дата звернення: Верес. 05, 2025.
- [8] *Демократична школа*. Європейський центр імені Вергеланда. 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://wergelandcentre.org/content/uploads/2020/02/Tool-for-Democratic-School-Development-web-Ukrainian.pdf> Дата звернення: Верес. 05, 2025.
- [9] І. Постоленко, «Демократизація освітнього процесу в Україні», *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, № 22, с. 67–71, 2007. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2007_22_13 Дата звернення: Верес. 05, 2025.

- [10] В. О. Сухомлинський, Розмова з молодим директором. *Вибрані твори* (Т. 4); О. Г. Дзевєрін, Ред. Київ, Україна: Рад. шк., 1976–1977. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012787> Дата звернення: Верес. 05, 2025.
- [11] P. R. Carr, & D. Zyngier, *Can education make a difference? Experimenting with, and experiencing democracy in education*. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2012. <https://doi.org/10.13140/2.1.3320.2566>
- [12] J. L. Epstein, *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview Press, 2001.
- [13] J. L. Epstein, M. G. Sanders, B. S. Simon, K. C. Salinas, N. R. Jansorn, & F. L. Van Voorhis, *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press. 2002.
- [14] J. Goodall, & C. Montgomery, «Parental involvement to parental engagement: A continuum», *Educational Review*, vol. 66, is. 4, pp. 399–410, 2014. <https://doi.org/10.1080/00131911.2013.781576>
- [15] K. V. Hoover-Dempsey, J. M. T. Walker, & H. M. Sandler, «Why do parents become involved? Research findings and implications», *The Elementary School Journal*, vol. 106, is. 2, pp. 105–130, 2005. <https://doi.org/10.1086/499194>
- [16] Starting Strong V. Transitions from Early Childhood Education and Care to Primary Education. Paris: OECD Publishing, 2017. <https://doi.org/10.1787/9789264276253-en>
- [17] C. L. Sugawara, J. C. R. Hermoso, E. A. Delale, K. Hoffman, & D. Lupšić, «Parental involvement in an emerging democracy: The case of Croatia», *Advances in Social Work*, vol. 13(1), pp. 191–206, 2012. <https://doi.org/10.18060/1965>
- [18] C. Smrekar, & L. Cohen-Vogel, «The voices of parents: Rethinking the intersection of family and school», *Peabody Journal of Education*, vol. 76(2), pp. 75–100, 2001. https://doi.org/10.1207/S15327930PJE7602_5
- [19] Y. Waghid, *Pedagogy out of bounds: Untamed variations of democratic education*. Rotterdam: Sense Publishers. 2014. <https://doi.org/10.1007/978-94-6209-616-5>

Матеріал надійшов до редакції 20.10.2025 р.

PARENTAL INVOLVEMENT AS A FACTOR IN THE DEMOCRATIZATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Larisa Bobrova,

Candidate of Psychological Sciences,

Senior scientific officer of the of Communication Psychology Lab,

Institute for Social and Political Psychology of

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Kiev, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-3294-9216>

bobrovalarisa284@gmail.com

Abstract. The article examines the phenomenon of parental involvement as a key factor in the democratization of the educational environment in the context of current educational reforms in Ukraine. It emphasizes that the active engagement of parents in the educational process contributes to the establishment of partnership relations between school, family, and community, as well as the development of trust, openness, mutual respect, and shared responsibility for learning outcomes. Theoretical approaches to the problem are based on the ideas of educational democratization, partnership, and civic participation, which make it possible to consider the school as an open system of interaction. The article presents the results of an empirical study conducted using an author-designed online questionnaire. The findings reveal positive correlations between parents' awareness, school openness to dialogue, trust, and the quality of interaction. It is shown that meaningful and responsible parental involvement in decision-making, planning, and evaluation of educational processes is an essential condition for the development of a democratic school culture. At the same time, a low level of volunteer activity was identified, indicating the need to create favorable conditions for the development of civic participation within the school environment. The relevance of the study lies in the need to reconsider the role of parents as active participants in the educational process who are capable of influencing its quality and direction. In this context, the democratization of education is viewed as a process of forming partnership relations based on mutual understanding, respect for the rights of all participants, and readiness for joint decision-making. The regulatory and legal foundations of parental involvement are defined by the provisions of the Law of Ukraine "On Education" and the Concept of the New Ukrainian School, which

emphasize the importance of cooperation between school, family, and community in shaping an open, inclusive, and equitable educational space.

Keywords: democratization of education, parental involvement, educational environment, family-school partnership, culture of dialogue, mutual understanding, civic engagement.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] L. Bobrova, «Batkivska uchast v osviti dytyny yak chynnyk yikhnoho vzaiemorozuminnia v umovakh osvity zmin», Visnyk pisliadyplomoi osvity: zb. nauk. prats. Serii «Pedahohichni nauky», vyp. 33(62), s. 76–91, 2025. [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33\(62\)-76-91](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33(62)-76-91) (in Ukrainian).
- [2] L. Bobrova, «Aktualni formy uchasti batkiv – nosiiv hromadskoi dumky shchodo osvity ditei u systemi "simia – shkola"», Problemy politychnoi psykholohii, № 15(29), s. 165–177, 2024. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol15-Year2024-152> (in Ukrainian).
- [3] L. Horbunova, «Transformatyvne navchannia doroslykh: povorot do "tsilisnoho rozuminnia" liudyny», Filosofiia osvity. Philosophy of Education, № 1(20), s. 97–127, 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66899bc2-8d7e-4c85-95c9-5eaa12172f04/content> Data zvernennia: Veres. 05, 2025. (in Ukrainian).
- [4] L. Kovalchuk, «Batkivska uchast yak chynnyk partnerstva v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly», Psykholohiia i suspilstvo, № 3(81), s. 58–67, 2020. (in Ukrainian).
- [5] H. M. Kuts, «Demokratychni pryntsypy v osvitnomu protsesi: polityko-kulturnyi kontekst», Visnyk NIuU «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia, № 2(37), s. 46–56, 2018. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.37.133427> (in Ukrainian).
- [6] T. Matusevych, L. Kolesnyk, «Demokratiia v osviti: idealne buttia chy pedahohichna realnist?», Filosofiia osvity. Philosophy of Education, № 1(24), s. 115–127, 2019. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2019-24-1-115-127> (in Ukrainian).
- [7] L. L. Ordina, «Demokratychni tsinnosti yak faktor motyvatsiinoho zabezpechennia kulturotvorchoho seredovyscha VNZ», Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika, № 3(27), ch. 2, s. 142–146, 2009. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://ela.kpi.ua/items/76eedf4b->

- [8024-4c15-9bc1-7ef6d78e779d](#) Data zvernennia: Veres. 05, 2025. (in Ukrainian).
- [8] Demokratychna shkola. Yevropeyskyi tsentr imeni Verhelanda. 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://wergelandcentre.org/content/uploads/2020/02/Tool-for-Democratic-School-Development-web-Ukrainian.pdf> Data zvernennia: Veres. 05, 2025. (in Ukrainian).
- [9] I. Postolenko, «Demokratyzatsiia osvithnoho protsesu v Ukraini», Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly, № 22, s. 67–71, 2007. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2007_22_13 Data zvernennia: Veres. 05, 2025. (in Ukrainian).
- [10] V. O. Sukhomlynskyi, Rozмова z molodym dyrektorem. Vybrani tvory (T. 4); O. H. Dzeverin, Red. Kyiv, Ukraina: Rad. shk., 1976–1977. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012787> Data zvernennia: Veres. 05, 2025. (in Ukrainian).
- [11] P. R. Carr, & D. Zyngier, Can education make a difference? Experimenting with, and experiencing democracy in education. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2012. <https://doi.org/10.13140/2.1.3320.2566> (in English).
- [12] J. L. Epstein, School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools. Boulder, CO: Westview Press, 2001. (in English).
- [13] J. L. Epstein, M. G. Sanders, B. S. Simon, K. C. Salinas, N. R. Jansorn, & F. L. Van Voorhis, School, family, and community partnerships: Your handbook for action (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press. 2002. (in English).
- [14] J. Goodall, & C. Montgomery, «Parental involvement to parental engagement: A continuum», Educational Review, vol. 66, is. 4, pp. 399–410, 2014. <https://doi.org/10.1080/00131911.2013.781576> (in English).
- [15] K. V. Hoover-Dempsey, J. M. T. Walker, & H. M. Sandler, «Why do parents become involved? Research findings and implications», The Elementary School Journal, vol. 106, is. 2, pp. 105–130, 2005. <https://doi.org/10.1086/499194> (in English).
- [16] Starting Strong V. Transitions from Early Childhood Education and Care to Primary Education. Paris: OECD Publishing, 2017. <https://doi.org/10.1787/9789264276253-en> (in English).

- [17] C. L. Sugawara, J. C. R. Hermoso, E. A. Delale, K. Hoffman, & D. Lupšić, «Parental involvement in an emerging democracy: The case of Croatia», *Advances in Social Work*, vol. 13(1), pp. 191–206, 2012. <https://doi.org/10.18060/1965> (in English).
- [18] C. Smrekar, & L. Cohen-Vogel, «The voices of parents: Rethinking the intersection of family and school», *Peabody Journal of Education*, vol. 76(2), pp. 75–100, 2001. https://doi.org/10.1207/S15327930PJE7602_5 (in English).
- [19] Y. Waghid, *Pedagogy out of bounds: Untamed variations of democratic education*. Rotterdam: Sense Publishers. 2014. <https://doi.org/10.1007/978-94-6209-616-5> (in English).

Retrieved October 20, 2025
Reviewed October 31, 2025
Published November 26, 2025

отримано
рецензовано
опубліковано

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

© Larisa Bobrova, 2025